

ČEŠI MILUJÍ VIEWEGHA, MEZI NEJOBÍBENĚJŠÍMI KNIHAMI JE BABIČKA

Ženy jsou knihám věrnější

V Evropě se řadíme mezi nejpilnější čtenáře. Aspoň jednu knížku přelouská za rok 84 % Čechů, což je třeba dvakrát tolik než Portugalců. V čem jsme specifičtí? Proč se v čele našich nejoblíbenějších knih drží Babička, když ji doopravdy přečetl málokdo? Podle čeho si vlastně knížky vybíráme? A jak se při čtení liší muži a ženy? Jaké tituly můžou ke knihám přivábit nejmladší generaci a jak by se měl proměnit systém povinné školní četby? „Dal bych mladým více volnosti,“ tvrdí literární vědec JIŘÍ TRÁVNÍČEK (57), otec dvou dospívajících dcer, jenž dlouhodobě sleduje čtenářské návyky obyvatel ČR a napsal o tom několik publikací.

■ Covám řecky výzkumy z posledních deset let? Máme nějaké čtenářské specifikum?

Rádi dáváme knížku jako dárek. Máme hodně statistických čtenářů, co mají na kontě aspoň jednu knihu ročně – 84 %. Není u nás příliš rozdíl mezi městem a venkovem. Jinak platí to, co jinde, tedy že čtení jde za vzděláním. Statistiky čtenářů ovládají v poslední době Švédové. Ti byli první gramotný národ v Evropě, už v 18. století, kdežto Portugalci, kteří jsou na chvostu, měli ještě v 90. letech minulého století desetiprocentní ngramotnost. Takovéto deficity jen tak nezmizí. Obecně sever Evropy čte mnohem více než jih, kde svítí víc slunce, takže lidé chodí asi víc ven. Ale hlavním důvodem je opravdu vzdělání.

■ A dál?

Máme jednu z nejhustších sítí veřejných knihoven, to je pozůstatek první republiky a Tomáše Garrigua Masaryka, který se velmi výrazně zasadil o skvělý knihovnický zákon z roku 1919. Z toho pořád žijeme. Veřejné knihovny u nás navštěvuje třetina lidí, v Německu je to jen 18 %. A navíc máme velmi početné domácí knihovny, takové ty až třígenerační. Syn dědí po otci, ten zase po svém otci. V průměru v nich máme asi 250 titulů a jen 2 % lidí uvádí, že doma nemá žádnou knihu; v Polsku to je 16 %. Početnější knihovny mají snad jen Izraelci.

■ Kolik vy jich máte?

Asi pět tisíc. Už se mi to ani nevejde domů, musím udělat další selekci.

■ Co s nimi děláte? Vyhazujete?

Ne, nevyhazuju. Myslím, že každá knížka, opravdu každá, si umí tiše počkat na svého čtenáře a svou příležitost. Většinou je někomu dám, třeba veřejné knihovně, něco deponuju k tchánům do úložního prostoru. Nebo je prodám (či spíše dám) do antikvariátu.

■ Ročně u nás vychází kolem 18 tisíc titulů, z toho čtvrtinu až třetinu tvoří beletrie.

Podle názvu vaší knížky *Překnížkováno (2014)* to zřejmě nevnímáte pouze jako pozitivum, že?

Je to dvojsměrné. V našich výzkumech se ukázalo, že přebytek nabídky nás od čtení i od nákupu nových knih spíše odrázuje. Vezměme si 20. a 21. století. Až na poměrně krátké období první republiky jsme vždy o knihu bojovali, stály se na ně fronty, teď se nově kniha uchází o nás, nejsme na to připravení. Na konci 80. let u nás vyšly jen čtyři tisícovky knih, teď víc než čty-

„Jen dvě procenta Čechů nemá doma ani knížku.“

řikrát tolik! V roce 2013 si průměrný Čech koupil 2,3 knihy a utratil za ně 691 korun, o šest let dříve to bylo téměř dvakrát tolik. Nová knížka je primadona, každá novinka potřebuje tři měsíce, aby se o ní mluvilo, aby se o ni veřejnost ucházela. Regalový čas se zkracuje, protože staré knížky musí uvolnit místo těm novým, a některých si ani nevšimnete. Je to škoda.

■ Kolik myslíte, že by Čechům stačilo ročně knih? Polovina?

To ze mě nedostanete (směje se). Množství můžeme těžko regulovat a nějak ho úředně stanovit. Ostatně problém vidím spíše ve skladbě nabídky, distribuci a kultuře prodeje... A také v řemeslné kvalitě vydávaného repertoáru.

■ Je fakt, že v kamenném knihkupectví už vám jen málokde jsou schopni kvalifikovaně poradit...

Knihkupci zažívají tvrdý boj o přežití, i kvůli existenci internetového prodeje. V Praze, která dělá přes 50 % obrátu celé republiky, to není takový problém; zanikne jeden, ale je tu spousta jiných. Ale když zanikne knih-

kupectví třeba v Benešově nebo ve Vyškově, zákazníci to opravdu pocítí. Na malých městech si knihkupci musí často přibrat ještě jiný sortiment, aby vůbec přežili. Zažil jsem několik výborných knihkupectví, která ten boj bohužel vzdala.

■ Jak často nakupujeme knihy přes internet?

Je to generační záležitost a jde to stále nahoru. Už je to více než jedna sedmina knížek. Český zákazník často zajde do knihkupectví, prolistuje si knihu, přečte anotaci, životopis autora nebo úryvek a pak knihu objedná přes internet. Předtím to bylo naopak. Na internetu si našel anotaci a pak knihu koupil v kamenném obchodu. Ale zjistil, že nákup přes internet je už dnes docela rychlý, a navíc levnější, třeba i o pětinu hned na startu prodeje.

■ A jak jsme na tom s nákupem elektronických knih?

Jen jedno procento čte na čtečkách pravidelně. Co do podílu na celku tvoří e-knihy tak 2 % prodeje. Nejvíce se používají na dovolené nebo v dopravním prostředku.

ČEŠI A KNÍŽKY

V tuzemsku vychází každý rok zhruba 18 tisíc nových knih, z toho skoro třetinu tvoří beletrie. Českým knižním trhem protече za tu dobu zhruba sedm miliard korun. Téměř polovina obyvatel si za rok koupí aspoň jednu knížku. V průměru si z knihkupectví odnese 2,3 knihy a utratíme za ně 691 korun, což dělá tři stovky za jednu knihu. Knihy u nás kupuje téměř jedna polovina dospělé populace. Stále dáváme přednost kamenným knihkupectvím, ale výrazně posílila i knihkupectví internetová. V Evropě se počítáme mezi nejpilnější čtenáře. Aspoň jednu knížku přečte za rok 84 % Čechů, což je dvakrát tolik než třeba Portugalců. Jih čte obecně mnohem méně než sever. Pět a více knih v Česku přečte 41 %, což je lepší průměr. Vede Švédsko (65 %), následuje Velká Británie a Nizozemsko (52 %) a Dánsko (51 %). Na konci se ocitlo Řecko (20 %), Rumunsko a Itálie (19 %) a Portugalsko (13 %). Česko vykazuje značný počet vášnivých čtenářů, kteří přečetli za rok víc než padesát knih (zhruba 5-6 %).

(Zdroj: Jiří Trávníček: *Překnížkováno*, Host 2014)

Filmy o čarodějnickém učni Harry Potterovi podle knih britské spisovatelky Rowlingové se staly hitem (na snímku zleva Hermiona Grangerová, Harry Potter a Ronald Weasley). Osmidílná saga zároveň přilákala děti zpátky ke knihám. Loni na internetové stránce iDNES příběhy Harryho Pottera zvítězily v anketě s otázkou: „Která kniha se hodí do povinné školní četby?“. Druhé byly Povídky od Zdeňka Svěráka.

V roce 2007, když se na trhu objevil první Kindle, se zdálo, že křivka používání čteček bude strmá, ale nestalo se tak. Čtečky ztratily prodejní dynamiku i ve světě. V Americe je používá asi 17 %, ale ani tam to už neroste. Ukazuje se, že kniha je nezastupitelná. I mladí mají knížku rádi jako artefakt. To mě docela překvapilo. Čtečku jsem vyzkoušel a nemám ji, protože ji nepotřebuji. Jsem barbar, dělám do knih poznámky tužkou, to do čtečky nelze.

■ Celosvětově čtou víc ženy. Co u nás?

U nás je ten genderový rozdíl ještě o něco větší: alespoň jednu knihu přečte 78% mužů a 89 % žen. Ty čtou daleko víc beletrie než muži. Muži zase upřednostňují odbornou literaturu a literaturu faktu. Ženy jsou knížkám věrnější, mají tendenci je dočíst mnohem častěji než muži. Je to však dáno i žánrem, který mají v ob-

libě. Příběhy prostě musíte dočíst do konce. Kdežto odbornou knihu můžete v polovině odložit, protože už jste se dozvěděl, co jste potřeboval. Je pravidlo u běžných lidí, že dávají knížkám z ranku beletrie padesát nebo sto stránek. Někdo dá jen dvě.

„Čtečky? Ukazuje se, že kniha je nezastupitelná.“

■ Co vy?

Strašně nerad knížky nedočítávám. Beru to jako prohru, ale už jsem zcyničtěl, takže to vidím taky na těch sto stránkách. Pořád mě však odložená kniha bolí. Když ona se na vás tak smutně dívá (usmívá se).

■ Kterou jste posledně nedočel?

Nedaří se mi dočíst hodně ze současné české prózy. Ale posledně to byla asi nějaká současná čínská literatura, byť mě obecně velmi baví. Jen mi vadí, že postavy se jmenují hodně podobně, aspoň mně jako Evropanovi to tak připadá, takže zapomínám, kdo je kdo. A to byl zřejmě i důvod, proč jsem tu knihu nedočel.

■ Co vás zklamalo?

Četl jsem román *Nemajetní* od současného maďarského spisovatele Szilárda Borbélyho, měla to být pecka. Mě to nepřesvědčilo, přišlo mi to jako existencialistická etuda, snad i silné téma, ale vyprávěcky velmi ledabylé. Zklamaly mě poslední knížky od Umberta Eca.

■ A co jste naopak přečetl na jeden záťah?

Nechme pro tuhle chvíli stranou poezii a bavme se o próze. Hodně si mě přitá-

Babičku od Boženy Němcové by literární vědec Jiří Trávniček předložil studentům až na střední škole. Ve filmu z roku 1971 hlavní postavu ztvárnila Jarmila Kurandová.

DOPORUČENÁ ŠKOLNÍ ČETBA

TRÁVNÍČKOVY TIPY PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL (1. A 2. STUPEŇ, POSTUPNĚ)

- František Hrubín: *Špalíček*
- Karel Čapek: *Devatero pohádek*
- Božena Němcová: *Pohádky*
- Astrid Lindgrenová: *Děti z Bullerbynu*
- Pavel Šrut: *Lichožrouti*
- Alois Jirásek: *Staré pověsti české*, ev. zmodernizovaná varianta Aleny Ježkové a Renáty Fučíkové: *Staré pověsti české a moravské*
- Jaroslav Foglar: *Rychlé šípy*, event. *Hoši od Bobří řeky*
- A. A. Milne: *Medvídek Pú*
- Raolad Dahl: *Matylda*
- Joanne Rowlingová: *Harry Potter*

STŘEDNÍ ŠKOLA (POSTUPNĚ)

- něco z fantasy dle vlastního výběru (J. R. R. Tolkien, Terry Pratchett, C. S. Lewis aj.)
- Erich Maria Remarque: *Tři kamarádi*, ev. *Na západní frontě klid*
- Agatha Christie: *Deset malých černoušků*, ev. *Vražda v Orient-expresu*
- Jaroslav Hašek: *Osudy dobrého vojáka Švejka*
- Milan Kundera: *Žert*, ev. *Směšné lásky*
- Michal Viewegh: *Báječná léta pod psa*, ev. *Vybíjená*
- Ernest Hemingway: *Stařec a moře*
- Bohumil Hrabal: *Obsluhoval jsem anglického krále*, ev. *Ostře sledované vlaky*
- John Irving: *Svět podle Garpa*
- Božena Němcová: *Babička*
- Bernhard Schlink: *Předčítač*
- Jan Novák: *Zatím dobrý*
- George Orwell: *1984*
- Tereza Boučková: *Rok kohouta*
- Martin Reiner: *Básník. Román o Ivanu Blatném*
- Jiří Orten: *Elegie*
- Antoine de Saint-Exupéry: *Malý princ*
- Karel Jaromír Erben: *Kytice*
- Boris Pasternak: *Doktor Živago*
- Václav Havel: *Zahradní slavnost*
- Vladislav Vančura: *Rozmarné léto*

hl Stieg Larsson se svým Miléniem. To mě fascinovalo. Anebo ti Čínani, třeba Jü Chua a jeho román *Žít!*. Ale doporučuji od něj všechny tři jeho knihy, co u nás vyšly. Mám rád středoevropskou literaturu, třeba Aleksandara Tišmu z Nového Sadu, který u nás vycházel už v 80. letech v Odeonu. Dále Isaca Bashevise Singera, Josepha Rotha, hodně polských básníků: Czesława Miłosze, Bolesława Leśmiana...

■ Podle čeho si knihy vybíráme?

Nejčastěji podle žánru. Pak podle tématu, autora a podle doporučení známých. Slabší čtenáři spíše podle žánru, silnější více podle autora.

„Televizi věnujeme čtyřikrát víc času než knihám.“

■ Fungují u nás literární ceny?

Ne všechny. Funguje třeba Magnesia Litera nebo anketa Lidových novin. V té třeba předloni vyhrála Běloruska Alexijevičová, která navíc ještě dostala Nobelovu cenu za rok 2015, což oboje zvedlo prodeje. Všechny tři knihy vydané v poslední době – Zinkoví chlapi, Doba z druhé ruky, Modlitba za Černobyl – jsou skvělé. A věřící, mezi něž patřím i já, mají zase svou anketu v Katolickém týdeníku. Ta taky funguje velmi dobře – jako spolehlivá zásobárna dobrých tipů.

■ Podle čeho se řídíte?

Podle všeho. Z ankety Lidových novin jsem si vypsal asi dvanáct knížek. Dám na kamarády, ale i na anonymní obyčejné lidi, které jsme zpovídali v rámci našeho průzkumu. Odesl jsem si spoustu tipů a ve většině mě

to nezklamalo. Jeden mladý muž vzpomínal, že ho třeba silně oslovil Richard Rohr, americký františkán, který píše hodně duchovní literaturu. I mně se věci od něj moc líbily. Píše o tom, jak v našem světě mizí muži a co s tím dělat.

■ Kdy čtete nejčastěji?

V průměru vychází, že knížky čtete půl hodiny denně, televizi věnujeme čtyřikrát tolik času. Nejčastěji čtete jednou až několikrát týdně. Nejraději doma v posteli. Hlavně starší, mladší jsou schopni číst skoro všude. Ti celkem často preferují dopravní prostředky. Mně vyhovují vlaky. Když jsem učil na Filozofické fakultě Karlovy univerzity a jezdil jsem pravidelně do Prahy, měl jsem speciální knihovničku do vlaku. Něco na dvě a půl hodiny. Věděl jsem, že musím přečíst práce studentů, to jsem dělal do Pardubic. A od nich jsem si dovolil číst svoje. Vybíral jsem věcnou literaturu, publicistiku a historické knížky. Ne těžkou vědu. A ne příběhovou beletrii. Na ni potřebujete delší čas. Hodně jsem tam četl knižní rozhovory, to je můj oblíbený žánr. Skoro bych řekl, že za posledních pět let nejlepší knihy na českém trhu jsou knižní rozhovory.

■ Co byste doporučil do dopravního prostředku?

Ženy se začnou v třetí vteřině, co nastoupí. Obecně se v dopravních prostředcích čte nejčastěji pragmatická literatura: učebnice, výpisky, knihy v cizím jazyce nebo se procvičují slovíčka.

■ Zmínili jste, že 84 % Čechů přečte aspoň jednu knihu. To je velmi levná vstupenka do čtenářského týmu...

Ve světě se to takto počítá, takže jsme to udělali stejně, abychom měli srovnání. Obecně je potřeba říct, že máme značně vy-

soký počet čtenářů tzv. statistických (jedna přečtená kniha). Ubývá nám však čtenářů nadprůměrných. Nicméně zase na druhé straně máme dost početnou čtenářskou šlechtu, tedy ty, kteří tvrdí, že čtou padesát a více knih za rok – těch je v naší populaci 5 až 6 procent. Kupříkladu Poláci tuto kategorii vůbec nezavádějí. Tam nečte ani polovina jednu knihu za rok. V té nejlepší kategorii jsou milovníci knih, pro něž je čtení

▲ Remarqueovy knihy? „Není to složité čtení a zároveň se studenti něco dozvědí o 20. a 30. let v Německu,“ říká Trávniček.

hlavní kulturní aktivitou, hodně často také lidé ve věku seniorském.

■ Kolik jste jich přečetli vy?

Počítám tak sto, ale kdysi mi to četlo víc. Dříve jsem totiž četl víc poezie, to jsou tenké knížky. S poezií je to u nás tak, že pravidelně ji čte jedno procento lidí, čtvrtina někdy četla, polovina nikdy. Asi nikdy na tom poezie nebyla tak špatně jako dnes. Přitom jsme byli národem básníků...

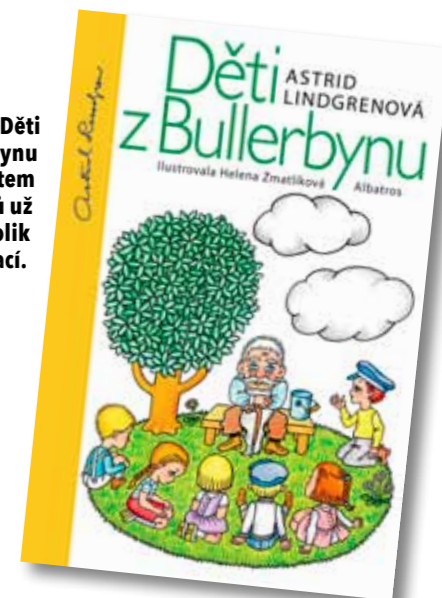
„Pravidelně čte poezii pouze jedno procento lidí.“

■ Proč už nejsme?

Poezie se daří více v nesvobodných dobách. Ty vás daleko víc cvičí číst nepřímé významy, náznaky. Dokonce i v novinách. Dnešní doba je velmi pragmatická, lineární a věcná. Studenti básnickému jazyku nerozumějí, je jim cizí. Říkají, proč to autor napsal tak komplikovaně? Přitom já jsem se do poezie zamíloval na střední škole. Měli jsme výborného češtináře. Navedl mě na Halase, Holana, prokleté básníky.

■ Za totality byla povinná školní četba řízená centrálně. Nyní je na základní škole čistě v ruce ředitelů. Střední školy pak mají rozsáhlé seznamy od společnosti Cermat, která

Knihy Děti z Bullerbynu je hitem školáků už po několik generací.

připravuje státní maturity. Z nich si učitelé a studenti vybírají. Jak to funguje?

Právě že studenti si moc vybírat nemůžou. Má mladší (čtrnáctiletá) dcera, která studuje vyšší gymnázium, má každé pololetí přečíst tři knížky, které má dané. Dal bych mladým větší volnost, aby si vybrali třeba pět titulů z 19. století, pět z 20. století, pět ze současné literatury, pět sbírek básní... Určitě by to ocenili. Povinnou četbu jinak dost bojkotují, byť už je už nikdo nenutí číst Timura a jeho partu či Němou barikádu.

■ Čím to je?

Mladí lidé se bouří proti všem institucím. Nejmladší generace učitele vnímá jako vy-mahače. Přitom jeho role je nezastupitelná. Právě on by jim měl ukázat, jak je cesta literatury krásná, najít jim, co by je mohlo bavit, vysvětlit jim proč by to měli číst a nechat jim vybrat. Být více sám sebou než pouhým

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY ROKU V ČESKU (BELETRIE)

2016.....	Patrik Hartl: Okamžiky štěstí
2015.....	Jo Nesbø: Policie
2014	Jonas Jonasson: Analfabetka, která uměla počítat
2013	E. L. James: Padesát odstínů temnoty
2012... E. L. James: Padesát odstínů šedi	
2011.....	Zdeněk Svěrák: Nové povídky
2010.....	Dan Brown: Ztracený symbol
2009	Paulo Coelho: Vítěz je sám
2008	Michal Viewegh: Román pro muže
2007	Michal Viewegh: Andělé všedního dne
2006	Dan Brown: Šifra mistra Leonarda
2005	Miloš Zeman: Jak jsem se mýlil v politice
2004	Michal Viewegh: Vybíjená
2003	Michal Viewegh: Případ nevěrné Kláry
2002	Michal Viewegh: Báječná léta s Klausem

(Zdroj: Svaz českých knihkupců a nakladatelů)
Pozn.: V žebříčku nejprodávanějších knih nefigurují knihy o Harry Potterovi, protože jsou řazeny do dětské literatury.

představitelem vzdělávací instituce. A pak je důležité si o tom zážitku na hodině povídat. Jen tak je to může chytout. Jeden student gymnázia nám říkal, že ho povinná četba otravuje, protože on by si chtěl číst svoje. A byl to zjevně velký čtenář.

■ Jak je na tom vaše starší dcera?

Tě je osmnáct a studuje na Biskupském gymnáziu v Brně, teď má období, že se zamílovala do ruštiny, dokonce se jí začala sama od sebe učit, takže si čte hodně rus-

„V Babičce čtenáři našli nádherný smutný humor.“

kých knih – nedávno jsem na jejím stole viděl Doktora Živaga. Předtím mě překvapila, jak disciplinovaně a trpělivě dokázala přečíst Vojnu a mír.

■ Co Babička od Boženy Němcové?

Nešťastná to kniha! Případ špatného načasování, toho, že je dětem podsouvána velmi brzy, obvykle na začátku druhého stupně základní školy. Jenže ke čtení této knihy je třeba mít nějaké povědomí o 19. století. Jinak ji člověk nepochopí, což byl případ i můj. Poprvé jsem ji četl v jedenácti letech. Nic jsem z toho neměl. Podruhé už jako student bohemistiky, potřetí jsem se k ní vrátil nedávno. A úplně mě dostalo, co to je

za nádhernou knihu. Šest a půl roku jsme nahrávali čtenářské životopisy běžných Čechů. Máme úžasná svědectví, co v třeba právě v Babičce lidé našli. Jeden více než osmdesátiletý pán tam objevil nádherný smutný humor. Bohužel kvůli tomu bloku ze školy se k té knize málokdo vrátí. Hodně lidí to navíc odradí od čtení beletrie i povinné školní četby. Řeknou si: „Babička mě nebavila, tak jaké bude asi to ostatní...“ Přitom by stačilo s Babičkou počkat na střední.

■ Babička se ve vámi pořádané anketě pořadí drží v čele nejoblíbenějších knih. Jak si to vysvětlujete?

Moc si to neumím vysvětlit. Hlasovali pro ni hodně senioři. Ti se k ní vrací. Ale podle mě to není srdcová záležitost, spíš jakási kulturní demonstrace. U Michala Viewegha, který pravidelně vyhrává anketu nejoblíbenějších spisovatelů, to je taky maličko ikonické – je na očích, tak ho tam čtenáři dávají. Ale zcela jiný příklad je Betty MacDonalová. To je český čtenářský fenomén, který nemá ve světě obdobu.

■ Její kniha Vejce a já je v dlouhodobé tabulce nejoblíbenějších titulů první. Proč?

Na to bych chtěl někdy přijít. Myslím, že to tady má zkyprěnou půdu autorkami, jako je Fan Vavřincová (podle jejího románu byl natočen film Eva tropí hlouposti, pozn. red.) či Halinou Pawlovskou. Vlastně už román Svěhlavička od Elišky Krásnohorské to začal. To jsou odvážné hubaté ženy, kte-

Loni se v tuzemsku stal nejprodávanější knihou v kategorii beletrie pro dospělé román Okamžiky štěstí od spisovatele a dramatika Patrika Hartla. Kniha se prodala přes sto tisíc. V roce 2015 zvítězila detektivka Policie od Nesba.

(rozpětí mezi 15 a 46 lety). Nechte ho starší generace, ta na něj má blok. Ale pro hodně lidí je to nejzářnější představitel současné literatury. Je za-

jímavé, že jako autor byl vždycky první, ale žádná jeho kniha se v desítce neobjevila. Naopak se objevuje Švejka, ale mezi autory nikdy autor Jaroslav Hašek. Zato třeba Erich Maria Remarque se objevuje jako autor i jeho tituly Tři kamarádi nebo

Na západní frontě klid se vždycky umístí mezi nejčtenějšími knihami. Jeho síla spočívá v tom, že čtenáře převezme od dětské četby do dospělé. Není to složité čtení a zároveň se studenti něco dozvědí o 20. a 30. let v Německu. Třeba Ernest Hemingway se do desítky nikdy neprobil,

„Mužské a ženské čtení je opravdu hodně jiné.“

ale do povinné četby bych klidně zařadil jeho novelu Stařec a moře, mé starší dceři se třeba kniha moc líbila.

■ Vraťme se ještě k té Babičce. Co si myslíte o přeepsané verzi, která vyšla před čtyřmi roky?

Díval jsem se do toho. Neodsuzuju to, ale podle mě by se to nemuselo dělat, kdyby se čtení Babičky dobře načasovalo. Podobný názor mám i na upravenou Honzíkovu cestu od Bohumila Říhy (1954). Ta vyšla v novém v roce 1991. Trochu se zmodernizoval

Michal Viewegh je nejoblíbenější český autor posledních let. „Nechte ho jen starší generace, ta na něj má blok,“ tvrdí Trávníček.

Norská kometa Jo Nesbø, představitel skandinávské krimi. I čeští čtenáři si oblíbili jeho komisaře Harryho Holea, který mimo jiné bojuje i s alkoholem.

jazyk a hlavně se odstraňovaly socialistické instituce typu družstev. Už se nejezdilo na JZD, ale na farmu. Myslím, že to byla překotná snaha a že textové úpravy se moc nepovedly. Dnešním dětem by podle mě bylo jedno, kdyby Honzik přijel s dědečkem, který je v družstvu. Ten příběh je univerzální a je pěkně vyprávěný. I děti, které jej přečetly v dnešní době, na to moc hezky vzpomínají, zejména kluci. Kluk poprvé jede vlakem za dědečkem. Každý se tam nějak najde. Myslím, že ta knížka má šanci přežít i do dalších generací.

■ **Co dál z té povinné školní četby, kterou měly předchozí generace, ještě má šanci přežít?**

Lindgrenová se nemusí bát. Myslím, že i Čapek pro děti – Devatero pohádek.

NEJOBLÍBENĚJŠÍ TITULY

Vejce a já (Betty MacDonalldová).....	42 hlasů (41 ženy a 1 muži)
Babička (Božena Němcová)	36 (31+5)
Osudy dobrého vojáka Švejka (Jaroslav Hašek)	34 (5+29)
Egyptan Sinuhet (Mika Waltari).....	28 (14+14)
Harry Potter (Joanne Rowlingová).....	26 (19+7)
Bible	26 (16+10)
Co život dal a vzal (Betty MacDonalldová)	19 (19+0)
Saturnin (Zdeněk Jirotka)	18 (11+7)
Tři kamarádi (Erich Maria Remarque)	18 (8+10)
Pán prstenů (John Ronald Reuel Tolkien)	17 (0+17)

Zdroj: Národní knihovna ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR (součet výzkumů z let 2007, 2010 a 2013)

Z Jirásků asi jen Staré pověsti české. Spíš obsahem než jazykem. Dá vám to naši základní mytologii v kostce. S ní se potřebujeme seznámit všichni. To ostatní z Jirásků je ale mrtvé. Oživuje ho jen regionální pouto. Čtou ho lidé, kteří žijí ve východních Čechách, odkud on pocházel a ty příběhy se tam odehrávají. To se ukázalo i s Vlastou Javoříckou. Lidé, kteří bydlí kolem Studené a na Vysočině, po ní sáhnou. Ona to tam popisuje. Regionalismus je ostatně velmi silný spouštěcí moment čtení.

„Z Jirásků přežily jen Staré pověsti české.“

■ **A co poezie?**

Děti s ní měly daleko větší problém – Máčův Máj nechápaly vůbec, Kytici o trochu víc; možná ona soumravná hororovitost je to, co k ní mladé čtenáře umí přitáhnout.

Podle výzkumu Jiřího Trávnicka se mezi nejoblíbenějšími tituly českých čtenářů drží Egyptan Sinuhet od Mika Waltariho a Vejce a já od Betty MacDonalldové.

Stále dáváme přednost nákupu knih v kamenném knihkupectví, ale více než sedmina knížek se prodá přes internet.

Máj se jim zdá takový dost mlžný, neurčitý, těžko uchopitelný. Čtenářsky živým básníkem se u mladých ukázal být Skácel. Z těch starších Karel Havlíček Borovský.

■ **A co Vladislav Vančura? Je taky mrtvý?**

Vančury se dnes lidé bojí. Přijde jim, že jeho jazyk má moc kudrlinek. Ale na střední škole si jeho Rozmarné léto studenti dokáží vychutnat. Velkou roli hraje i to, že byla kniha velmi dobře zfilmovaná. Čiší z toho pohoda a melancholie městských lázní. Rozšafní pánové si povídají krásným jazykem... Film je taky silný stimul ke čtení. A co dál z Vančury? Starší dcera měla číst jeho Pole orná a válečná a ztratila se v tom.

■ **A Hrabal?**

I Hrabal je podle mě celkem složitý autor, se kterým by se asi mělo počkat. Na střední by mohl docela slušně fungovat i Václav Havel se svou Zahradní slavností nebo Milan Kundera. Když nezabere Žert, tak určitě uspějí Směšné lásky. To je taky zkušenost mé starší dcery. Docela mě překvapilo, že nepřežívá Josef Škvorecký.

■ **Čím to je? Jazykem?**

Psal vesměs generační romány. A tím, jak jeho generace postupně odchází, mizí i jeho čtenářstvo.

■ **Mladí se přece můžou ztotožnit s jeho nesmělou postavou Dannyho Smiřického, zažívá první nešťastné lásky...**

Pro dnešní děti to možná je až moc naivní a trochu sentimentální, ty milostné vztahy, které zažívají ony jsou jinde. Chybí tu ještě něco, třeba nějaký výrazný konflikt. Literatura bez etického konfliktu je pro tento čtenářský věk nesrozumitelná. Nejvíce se čtou knihy, kde se o něco bojuje. Kundera to ve své tvorbě třeba má. Úžasný tip je

třeba Svět podle Garpa od Irvinga. Nebo Malý princ od Exupéryho, toho bych doporučoval na střední škole. Dobrá trefa je meziválečná klasika. Někdo je odvázaný ze Steinbecka, někdo ne. Totéž Hemingway. Zato modernistická próza se nechte vůbec: Woolfová, Joyce nebo Kafka. Ten se nejvíce četl, když byl zakázaný. Třeba za mé generace. Půjčovali jsme si ho mezi sebou, domácí knihovny tehdy hrály strašně důležitou roli.

■ **Co román Kdo chytá v žitě od Salingera?**

Fungoval v mé i ve vaší generaci. V té nejmladší, z toho, co vím, už asi ne.

INZERCE

■ **Je to málo akční?**

Možná. My jsme to neučesané hledání identity a citovosti mladého hrdiny Holdena Caulfielda hltali s chutí zakázaného ovoce.

„Hodně knih dřív fungovalo jako nepřímé cestopisy.“

Zajímalo nás, o čem přemýšlí mladý americký kluk v 50. letech. Brali jsme to jako zprávu z jiného světa. Proto jsme četli i anglosaské detektivky nebo beatniky. Teď už je to pasé. Spousta knížek dřív fungovala jako nepřímé cestopisy. Dnes už půlka studentů střední školy projela Evropu a i v Americe byla.

■ **Co ruská literatura?**

Klasika 19. století se o své místo nemusí bát. Viz to, co jsem říkal výše o své starší dceři a Tolstém. Ale třeba Dostojevskij už ji tak nezajímal. Asi jí to přišlo moc filozofické. A z klasiky 20. století jsme měli za kultovní záležitost Bulgakovův román Mistr a Markétka. To dnes taky už tolik netáhne.

NEJOBLÍBENĚJŠÍ AUTOŘI

Michael Viewegh	76 hlasů (61 ženy +15 muži)
Erich Maria Remarque	55 (28+27)
Agatha Christie	50 (22+28)
Dick Francis	42 (16+26)
Karel Čapek	41 (20+21)
Betty MacDonalldová	35 (34+1)
Vlasta Javořícká	34 (31+3)
Danielle Steelová	29 (27+2)
Bohumil Hrabal	25 (13+12)
John Ronald Reuel Tolkien	24 (0+24)

Zdroj: Národní knihovna ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR (součet výzkumů z let 2007, 2010 a 2013)

■ **Proč? Vždyť by to mladým mohlo konvenovat tou magičností a pohádkovostí.**

Kvůli biblické postavě Ješuy jim to možná zavání náboženskou propagandou. A zřejmě jim vadí i ta mnohovrstevnatost příběhu, nechte se jim to snadno. Zase: nespěchat – počkat s tím. Daleko lepší službu v tomto věku může udělat Agatha Christie.

JIŘÍ TRÁVNÍČEK (57)

Literární vědec a kritik, vysokoškolský učitel.

Pracuje v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, externě učí na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se hlavně moderní českou a středoevropskou literaturou. Je velkým milovníkem poezie. O ní napsal například knihy *Poezie poslední možnosti* nebo (spolu se Zdeňkem Kožmínem) *Na tvrdém loži z psího vína*.

V posledních letech se věnuje výzkumu čtenářských návyků Čechů. Publikoval o tom knihy: *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* (2008), *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* (2011), *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme* (2014). V červnu 2017 vyjde v Hostu kniha *Česká čtenářská republika*, založená na anonymních čtenářských životopisech obyvatel ČR.

Je ženatý, má dvě dcery.

■ Co byste do povinné školní četby zařadil ze současné prózy?

Pro první stupeň mě napadají některé Foglarovy knížky a Šrutovi Lichožrouti. Pro vyšší stupeň určitě Harry Potter. Přidal bych fantasy obecně, byť se tomu někteří učitelé strašně brání, nepovažují to za kvalitní literaturu. Když se pak s nimi bavíte, zjistíte, že to ani neznají. Ale najdete ji i tam, často psanou i velmi rafinovaným způsobem vyprávění. Tady bych rozhodně stavidla povolil.

■ Je to náhrada za pohádky. Tam také vítězí dobro.

▼ O návycích českých čtenářů napsal Jiří Trávniček už několik publikací. Letos vyjde další: *Česká čtenářská republika*.

Foto: Anna Vavříková / MAFRA, archiv

Jsou to jakési postpohádky, ale jen částečně. Pohádky se čtou na prvním stupni, na druhém potřebujete něco nad tím. Fantasy je přechodná fáze mezi pohádkami, řekněme Čapkem nebo Němcovou, a dospěláckou literaturou, jako je třeba *Svět podle Garpa*. Tuto četbu nic dnes tak dobře nezastoupí.

„Fantasy se někteří učitelé brání. Přitom nic nečetli.“

■ Co dál byste tam zařadil?

Nebál bych se toho Viewegha. Neměl bych problém zařadit tam jeho *Vybíjenou* nebo *Báječná léta pod psa*. To je silná výpověď. Je to dobře napsané. On je výborný pozorovatel, když je trpělivý, umí rozehrát ironii.

■ Které tituly by měli číst středoškoláci?

Ze světové současné literatury bych zařadil třeba *Předčítače* od Bernharda Schlinka. To je i pohled do fungování systému nacismu prostřednictvím silného milostného příběhu. Ze stejného důvodu bych se nebránil Laskavým bohyním amerického autora Jonathana Littella, byť je to román velmi objemný. Objemný, ale strhující.

■ A z českých autorů?

Nevadil by mi Jan Novák a jeho kniha *Zatím dobrý*, která vypráví o 50. letech. Je to velmi dobře napsaný příběh bratří Mašínů. Doporučil bych i něco z Terezy

Boučkové. Píše velmi upřímně o současných problémech, třeba o osvojování dětí. To by je taky mohlo vtáhnout. Její *Rok kohouta* je velmi čtená knížka. Třeba ani Petra Soukupová není špatná, píše iritujícím stylem, který by mohl mladé chytit. Nebo Jiří Hájiček a jeho *Rybí krev*. Ale pro mladé je asi málo dynamický. Oni tam musí najít silné téma nebo příběh. To je spíš v Boučkové a Novákovi.

■ A z té poezie nic?

Zde hodně zmůže učitel, což i jinde. Ale u poezie to platí měrou vrchovatou. Žactvo a studentstvo musí vidět, že pro poezii hoří, že ji má rád. Věří v ni. A s velkou vírou se dají pedagogicky utáhnout i ty nejtěžší „klády“ – třeba Holan nebo Březina. O výchově se říká, že 10 % je příklad a 90 % láska, to platí doma i ve škole. Češtinář je bez čtenářské erotiky pedagogicky marný. Jako jistý vstup by mohl dobře zafungovat jakýkoli dobře napsaný beletrizovaný životopis nějakého básníka, třeba Reinerova kniha o Ivanu Blatném (*Básník*). Dnešní doba přeje žánru věcné literatury, biografickým románům nebo knižním rozhovorům. To lidé čtou, protože se tam něco dozvědí, přijde jim to víc jako pravda než literatura. Říkají si: „Proč bych měl číst něco vymyšleného?“ Přitom ve fantasy rádi pobývají a tam přistoupí na to, že je to vymyšlené celé. To jsou paradoxy.

Milan Eisenhammer

